

ГАННА
ГОРОЖЕНКО

Воля
Ізабелли

Харків
«ФОЛІО»
2019

ВІД АВТОРА

Прекрасний, витончений час — XVIII століття. Та-ким він назавжди лишився на картинах, у книгах і в уяві наступних поколінь. Що ми згадуємо, коли чуємо слова «бароко», «рококо» — Францію й Італію? А Україну? Так-так, на українських землях також було те саме, що і в Європі — прекрасні дами, галантні кавалери, мистецтво, інтриги, а ще змови, бунти і війни. Так уже сталось, що в Російській імперії та в її наступні реінкарнації у XX-му столітті українців намагалися позбавити усіх спогадів про тутешню шляхту, яскравих історичних персонажів і навіть палаци та замки на всій території від Малополющі до Смоленська, знищені ущент. Україні з царського дозволення спускалась історія козаків і селян — інше згадувати було зась. У цій книзі все справжнє. Ну майже все. Всі головні герої — реальні історичні персонажі, які жили в другій половині 18 століття. Художньої вигадки в цьому романі — не більше 15 відсотків. Власне, герої книги й справді були знайомі одне з одним. Ізабелла Любомирська дійсно була відомою у Європі заможною русинською шляхтянкою з роду Чарторийських. А ще знаюю інтриганкою та надзвичайно яскравою постаттю, яка назавжди увійша в історію, як «Блакитна маркіза». Її батько та

чоловік вимагали урівняння прав у Речі Посполитій для католиків та православних. І спершу спирались у цьому на підтримку православної Московії. Та згодом хоч і змінили свою думку щодо союзника, але механізм війни вже був запущений. Рішення про зрівняння прав двох найчисленніших груп вірян країни стало приводом для повстання іншої, радикальної частини шляхти. Врешті ослаблена держава впала жертвою сусідів — Московії, що стрімко перетворювалась на Російську імперію, Австрії та Пруссії, які розділили її між собою. З'їдали Річ Посполиту трьома етапами, і вже до середини 1790-х років країна з такою назвою зникла з мапи Європи. А проіснувала вона 225 років. І створена була внаслідок союзу двох королівських родин — шлюбу польської королеви Ядвіги та литовського короля Ягайла. Велике Князівство Литовське, яке разом із Польщею утворило Річ Посполиту, населялось здебільшого православним людом: українцями, білорусами, литовцями, латвійцями. Шляхта — переважно нащадки князів Київської Русі. Тож із упевненістю можна стверджувати, що Річ Посполита, яка перекладається з польської як «Республіка», є ще однією історичною колискою для п'ятох сучасних слов'янських країн.

РОЗДІЛ І

Ніжний, весняний, ледь теплий промінець пробився крізь важкі гардини. Спершу обережно торкнувся мармурового підвіконня, осмілівши, перестрибнув на лакований паркет, просунувся килимом і хоробро дістався дерев'яної стільниці, а вже там цілунком вечірнього сонця відбився у келиху з червоного муранського скла і ніжно-рожевим теплом припав до мізинчика жіночої руки, що лежала на невеличкому томику Джона Мільтона. Вікна були відчинені навстіж, у повітрі відчувались легкі крижані нотки і аромат щойно розпораної в палацових садах землі. Та попри це — в розцяцькованій, як належне, бароковій кімнаті було затишно, наче у крихітній табакерці. Янголята з рожево-зефірного склепіння позирали на двох людей, які гомоніли за столом у центрі «ягідної кімнати». Таку назву вона отримала завдяки темно-червоному шовку, яким були оббиті її стіни.

— Джакомо, негайно розкажіть мені про вашу поїздку в Санкт-Петербург! Правду кажуть, що там надзвичайно холодно? — мізинчик торкнувся ніжки скляного келиха, в якому замерехтів золотавий сонячний промінь.

— А ви гадаєте, чого я звідти втік? — посміхнувся чоловік, одягнений за останньою модою. Він здригнув-

ся і театральню накинув на плечі, вочевидь, жіночий палантин. — Хоча у Варшаві також не літо.

— О, Джакомо, припиніть. Свіже повітря корисне для здоров'я — це довели провідні учені! — Власниці мізинчика розмова видавалась надзвичайно кумедною.

— Ви мене заморозите, ясновельможна княгине. Хоча краще це будете ви, а не ота німкенья, Катерина, — чоловік підігрував своїй візаві.

— То що там ота російська цариця? Дійсно така гарна, як розповідають у наших салонах?

— Та ні, їй годі зрівнятись із будь-якою варшав'янкою.

— Те, що ви знавець і жіночий серцеїд — це знає вся Європа. Та кажете так, бо, мабуть, не згодились до двору цариці Катерини, — жінка підняла келих, чоловік зробив те саме.

— У вас просто чудове угорське вино. Як і завжди у Чарторійських. До речі, ясновельможна моя пані, у вас кмітливий розум, і ви могли б бути прекрасним політиком. І в такому разі я б навіть погодився стати вашим компаньйоном.

Жінка гучно розсміялась.

— Пане Казанова, компаньйоном у чому?! Ваша слава йде попереду вас, і вся Європа знає, що ви на-самперед шпигун! — Джакомо Казанова зробив вигляд, що не зрозумів останнього слова. Тож жінка повторила:

— *La Spia!*¹

На обличчі чоловіка з'явилася посмішка:

¹ Шпигун (*it.*).

— А ви, моя яновельможна княгине, могли би стати прекрасною шпигункою!

Запанувала напружена тиша, та за мить кімната осяглась дзвінким сміхом, що луною пронісся по всіх розкішних кімнатах палацу Вілянув.

Іноді наша пам'ять недоречно виштовхує на поверхню заховані глибоко в сердечний мул важкі спомини. От і цього разу Ізабелла на мить опинилась у квітні 1766 року, в час, коли за посмішками та веселощами їй довелось приховувати важку, надзвичайну, просто звірину тугу. Аби не думати про це, Ізабела вдарила себе по зап'ястку згорнутим віялом і присунулась ближче до вікна. Карета мчала, підстрибуючи на бруківці. Була вже майже ніч. На варшавських вулицях панувала тиша.

Ізабелла дивилась на місяць — тепло-жовтавий, повний, що піднявся над містом. Він то ховався за гострими дахами будинків і високими деревами, то виринав і знову своїм яскравим кругляком променив нічне небо. Жінці здалось, що на тому місяці — хтось, можливо, така сама, як вона, теж милується нічним небом. І на інших планетах і в інших світах у цю саму мить такі ж карети, мчать запліченими дорогами, керманічі їх поспішають і пришвидшують коней, а подорожні вдивляються у примарні нічні краєвиди. Жінка замріявшись заплющила очі, дорога її заколисувала, так що вона вже майже заснула. Нестямилась, як ридван зупинився. Віз-

ниця з кимось перегукнувся, коні рушили знову. Ще кілька хвилин — і нова зупинка. Нарешті кучер зістрибнув з передка, зробив кілька кроків і відчинив дверцята. З темряви виринули засліплюючим полум'ям смолоскипи. Ізабелла насунула на голову капюшон плаща і рушила за служкою в червоній лівреї.

Її карету спрямували на боковий вхід до королівського палацу, і це її засмутило. «Станіслав боїться розголосу. Знов буде казати, що дбає про мене і мою репутацію», — промайнуло в думках. Сходи, переходи, знову сходи. Цей палац величезний. У ньому не лише королівські апартаменти, а й кабінети уряду. З ранку й до вечора сюди сунуть парламентарі. Й так уже вийшло, що всі законотворці Польщі зібрані під цим одним шпильастим дахом. Мабуть, щоби монархи Речі Посполитої ніколи не розслаблялися і завжди пам'ятали: їхній вік у Польщі короткий, а свій трон навряд чи вони передадуть у спадок. Король Речі Посполитій — посада врешті виборна.

Ізабеллу провели ледь освітленим коридором, у великі вікна зазирає повнолиций місяць. Їй здавалось, що з нього, згори, хтось все ще стежить за нею і лукаво усміхається, спостерігаючи, як маленька жінка, наче крадійка й розбійниця, йде до королівських покоїв. Червона ліврея попереду спинилась, розвернулася, вклонилась, відкривши масивні двері. Світло з опочивальні затягло Ізабеллу, як ліхтар — метелика. У легкому реверансі жінка застигла при вході. Очі не підіймала, а позирала собі під ноги — роздивляючись візерунки дерев'яного паркету.

— Моя люба, я дуже радий вас бачити! — з цими словами її руки торкнулась тепла долоня високого чоловіка, одягненого у сорочку з пишними рукавами і в зеленій домашній камзол.

Жінці була знайома кожна риса обличчя цього пана. Кожен рух, кожна мімічна зморшка довкола губ, кожна рисочка на чолі й навіть ледь помітний крихітний шрам на підборідді. О, це була ціла дитяча пригода! Вони крали яблука з садів їхньої бабусі! Тобто робили вигляд, що крали — адже ті яблука, яблуні, сади, палаци і все, що було в них, належало тільки їм, Беллі та Славку.

— Вас, напевне, провели боковим входом. Центральний я наказав зачинити. Бо запланував оновити цю стару халупу. І в мене грандіозні плани!

Його величність був у гарному гуморі. Він схопив Ізабеллу за руку і підвів до столу, на якому були розкладені плани реконструкції палацу. Король вдоволений, наче дитина, розкладав перед гостею аркуші з кресленнями і заходився пояснювати кожне зображення. Ізабелла робила вигляд, що слухала уважно, та подумки відзначила: «Який же хвалько... Вік його не змінив анітрішечки».

Це було довго і насправді нудно — слухати про чужі ідеї та плани, надто нецікаві для княгині. До королівського палацу, до монарших покоїв ця жінка приїхала, бо мала чітку мету. І навіть на руку була їй та підвищена секретність, з якою її зустрів Божою милістю і волею народу король польський, великий князь литовський, руський, пруський, мазовецький, жемайтійський, київський, волинський, подільський, підляський,